

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 177 – תש"פ

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

איזה ברכה מברכים על סופגניות?

**חתן שהזמין אוטובוס לחתונתו,
וכשעלו מעט בחורים העלו אנשים זרים
בתשלום, למי מגיע דמי הנוסעים?**

מעשה בחתן שהזמין אוטובוס כדי שישע את בני הישיבה לחתונתו, וכשהגיע האוטובוס עלו עליו מספר מועט של בחורים, והבחור האחראי ביקש מהנהג שיעבור בין התחנות ובכל תחנה הציע האחראי לאנשים הממתינים שם שהרוצה לעלות לירושלים ישלם עשר ₪ בעבור הנסיעה, והנהג מצידו אמר לו שיתחשבן עמו אח"כ כי גם לו מגיע בעבור זה.

ובסוף הנסיעה דרש הנהג חצי מהתשלום ששילמו אותם אנשים אלא שהמארגן טלפן אלי ואמר שהוא חושש דאולי הכסף כלל לא שייך לו שהרי החתן שכר את אותו האוטובוס 'וכיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו'.

והשבתי שלכאור' למארגן לא מגיע מאומה דהרי הוא כמי שעומד בפתח בית מלון ומשכיר את חדרי המלון, אבל לנהג מגיע תשלום נוסף על כל תחנה.

אלא שיתכן דכיון שהנהג מסתכן בכך דלפי הוראות החוק אסור לאסוף נוסעים במקום שיש תחבורה ציבורית לכך מגיע לו לפחות חצי מדמי הנוסעים.

אלא דיש לדון שאולי גם לחתן לא מגיע מאומה, דהיות שהאוטובוס לא עמד אלא לתלמידי הישיבה ולא להסעות בעלמא הרי זה כחצר שלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר שפטור ואי"צ לשלם, ואף שכאן מיירי לאחר שכבר שילמו הנוסעים כבר כתב הרשב"א דאם התשלום לא הגיע ליד הבעלים צריך להחזיר את הכסף וכן נפסק בשו"ע, וצ"ע.

השו"ע (קס"ח סי"ג) מביא את דברי הר"ש שאפילו עיסה שבלילתה עבה אם בישלה או טיגנה אין מברך עליה המוציא, דברכת המוציא היא דוקא על עיסה שנאפתה אבל הבישול או הטיגון מבטל את העיסה מתורת לחם ומברך עליה מזונות.

והביא שיש חולקין וזהו שיטת רבינו תם שסובר שהולכים אחר ההתחלה וכיון שבתחילת בלילת העיסה היא היתה עבה ועכשיו יש בה תואר לחם אפילו אם לבסוף בישלה או טיגנה מברך עליה המוציא, ומסיק השו"ע דירא שמים ייצא ידי שניהם ולא יאכלם אלא בתוך הסעודה.

וא"כ לכאור' סופגניות שבלילתם עבה ומטוגנות בשמן (וכלשון הרמ"א שם 'עיסה שלשוה ועשוהא כמין ספוג') ברכתם תהא תלויה במחלוקת הר"ש ורבינו תם, דלדעת הר"ש שהוא העיקר להלכה מברך בורא מיני מזונות, ולדעת רבינו תם ברכתם המוציא, אלא שירא שמים ייצא ידי שניהם.

אלא שהביאור הלכה שם (ד"ה וירא שמים) הקשה מה מועיל שאוכלם בתוך הסעודה הרי לדעת רבינו תם שברכתם מזונות אי"ז נחשב למזון אלא לקינוח ואף בתוך הסעודה צריך לברך.

ותירץ ג' תירוצים, האחד שמיירי בעיסה הממולאת בבשר דנחשב לפת הבאה בכיסנין שבאה גם לתבשיל ולמזון ולא לקינוח ועל כן לכו"ע אי"צ לברך עליה בתוך הסעודה, ועוד תירץ שיכון לאוכלו למזון ולא לקינוח וע"י כך לא יצטרך לברך, והתירוצ' השלישי הוא שיכון בברכת המזון לפטור את המינים הללו.

במה מדליקין

א. כל השמנים כשרים לנר חנוכה (שו"ע סי' תרע"ג ס"א), ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית (רמ"א שם), ויש מהדרים בשמן זית הראוי לאכילה שבו הדליקו במקדש (הגר"ש אלישיב זצ"ל, אילת השחר שבת כ"ג ע"א).

ב. פתיל צף ופתילה המצופה בשעוה אף שברגע הראשון נדלקת הפתילה מכח השעוה והדלקת הפתילה מכח השמן נעשית רק בהמשך לא הפסיד את ההידור להדליק בשמן (הגר"י קרליץ זצ"ל).

ואמנם י"א שיש להחמיר בזה דהדלקה עושה מצוה וא"כ ההדלקה היתה בשעוה ולא בשמן, ולכן ישתמש בפתילות של צמר גפן בלבד (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), ויש עצה להטביל הפתילה בשמן או לשורפה קודם הדלקה.

ולפי דברי שו"ת דבר יציב או"ח סי' רפ"ד שאם הדליק נר של שעוה שהשלהבת שלה היא ביותר מכו"א אמה ולאחר איזה רגעים שנדלק השעוה הגיע למטה מכו"א אמה יצא משום דאשו משום חציו וכל מה שנדלק אח"כ נעשה ע"י מעשיו עכשיו, א"כ נמצא דהדלקה בפתיל צף נחשבת ג"כ כהדליק מתחילה בשמן דהדלקת השמן אח"כ נעשית על ידו.

ג. אם הניח השמן תחת המיטה לא ידליקו בו נר חנוכה משום שמאכל שהיה תחת המיטה שורה עליו רוח רעה, וכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה, אבל אם השמן הוא מר דאינו בר אכילה אין שורה עליו רוח רעה ומותר (בן איש חי פ"ו וישב), ולפי"ז אם הניח תחת המיטה שמן זית הראוי לאכילה לא ידליק בזה, אבל אם הניח שמן למאור שאין ראוי לאכילה ידליק בזה.

אך תירוצים אלו אינם מועילים בענין סופגניות, שהרי הסופגניות אינם ממולאות, ומילוי הריבה אינו מחשיבם לממולא שהרי זה נעשה רק לאחר הטיגון ואף הריבה שמניחים בתוכה היא מעט מאוד, (ומחמת כן היתה בב"ב הרבנית טורק ע"ה אשת הגה"צ רבי משה שליט"א שהיתה מטגנת סופגניות ממולאות כדי שבני ביתה ונכדיה יוכלו לברך מזונות על הסופגניות בלא שום פקפוק).

והתירוץ השני שיכון לאוכלו למזון ולא לקינוח אי"ז פתרון לרבים שהרי אוכלים אותם בסוף הסעודה לקינוח בעלמא, והתירוץ השלישי שיכון בהדיא לפוטרם בברכת המוציא אי"ז פתרון מעשי לכלל.

וכיון שאין עצה לאכול את הסופגניות בתוך הסעודה נראה שאף ירא שמים יכול לאכול את הסופגניה שלא בתוך הסעודה ולברך עליה מזונות, ובפרט שדעת הט"ז המובאת בביאור הלכה שם דאפילו לדעת רבינו תם שמברך המוציא זה רק בבישול אבל בטיגון הוא בכלל פת הבאה בכיסנין שמברך עליה מזונות, וכתב הביאור הלכה דלדינא הסכימו כמה אחרונים לט"ז, וא"כ בשופי מברך עליהם מזונות.

ומחכ"א שליט"א שמעתי דהעיצה היא לאכול את הסופגניה כשהוא רעב בתוך הסעודה, ואז אוכלם לשובע ולא לקינוח.

ואמנם שמעתי מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א דלפי מה שאמרו במגילה (ז ע"א) "רווחא לביסמא שכיח" כלומר תמיד מצוי מקום במעיים לדבר מתוק, "א"כ כיון שסופגניות הם כ"כ ערבים לחיך, אף כשהוא שבע מצטרפים הסופגניות למזון ואינו קינוח, וא"כ שפיר יכול לאוכלם בתוך הסעודה בלי לברך עליהם בפ"ע.

ושוב שאלתי את הגאון רבי משה שטיין שליט"א ואמר ששמע ממורו ורבו מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל שבעיר פרשבורג שהיו רגילים לאכול עוגות בסעודות שבת הרי זה כחלק מסעודות שבת ואין מברכים עליהם בשעת הסעודה, אבל אם אוכלם בתוך הסעודה באמצע השבוע מברך עליהם בפ"ע, והיינו שכאשר רגילים לאוכלם זה חלק מחשבון השובע של המזון.

ולפי"ז נמצא חידוש להלכה דבשמונת ימי חנוכה שרגילים לאכול סופגניות כחלק מהסעודה הרי זה חלק ממזון הסעודה ואי"ז לברך עליהם בפ"ע וא"כ יר"ש יאכלם בתוך הסעודה, אבל האוכלים סופגניות קודם ימי החנוכה אף בשעת הסעודה יברכו מזונות וא"כ יכול אף יר"ש לאוכלם שלא בתוך הסעודה ולברך עליהם מזונות או שנימא שיר"ש לא יאכל כלל סופגניות קודם החנוכה.